

ЩЕРБАТЮК В.

СЕЛЯНСЬКИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ
1917–1921 РОКІВ: УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ. –
К.: Наукова думка, 2012. – 528 с.

Ґрунтовна монографія Володимира Щербатюка підсумовує попередню працю дослідника, яка акумулювала більшість його досягнень уже апробованого наукового доробку. Актуальність проблематики книги не викликає сумніву, зважаючи на складні й неоднозначні процеси формування вітчизняної історіографії у відродженій наприкінці ХХ ст. Українській державі. Адже селянський повстанський рух 1917–1921 рр. викликав значний інтерес уже серед самих учасників революційних подій. Із 1918 р.

почали з'являтися спогади, пропагандистські та публіцистичні праці, а згодом – науково-популярні, довідково-бібліографічні та наукові студії.

Головною метою автора під час написання книги стало дослідження процесу нагромадження знань про український повстанський рух 1917–1921 рр. Дослідницькими завданнями було визначено, зокрема, висвітлення початкового періоду зародження історіографії селянського повстанського руху; виявлення, систематизація та класифікація основних груп історіографічних джерел з його історії; показ формування кількох історіографічних напрямів у вивченні селянсько-повстанської стихії; аналіз хронологічних періодів еволюції історичної думки щодо задекларованої мети тощо. Об'єктом наукового узагальнення стали групи історіографічних джерел з історії селянського повстанського руху початку ХХ ст., що з'явилися на українських територіях у роки революції, радянську та пострадянську добу, а також у діаспорному середовищі.

У вступі до монографії В.Щербатюк аналізує історіографію проблеми та подає огляд використаних джерел. Зрозуміло, що оцінюючи внесок представників багатьох шкіл і напрямів (а він нараховує не одну сотню праць) в історіографію проблеми, досить складно дотриматися цілковитої об'єктивності, хоча автор і намагався це зробити. Хронологічно виокремлюються три історіографічних періоди: 1) 1918 – середина 1920-х рр., коли формуються певні підходи у вивченні проблематики, зокрема зароджуються такі два напрями, як національний та радянський; 2) з другої половини 1920-х рр. і до 1990 р., коли поглиблюються відмінності в підходах до дослідження та висвітлення повстанства в межах різних історіографічних шкіл; 3) від початку 1990-х рр. розпочався сучасний період історіографії селянського повстанського руху, якому властиві активна співпраця вітчизняних й закордонних дослідників, відхід від заідеологізованих методологічних схем, широке залучення архівних документів і матеріалів тощо.

В.Щербатюк опрацював і ввів до наукового обігу широке коло історіографічних джерел, що дозволяє говорити про наявність різнопланових підходів у вивченні історії повстанського руху в Україні протягом 1917–1921 рр. Автор використав документальні матеріали з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Галузевого державного архіву Міністерства оборони України, держархівів Волинської, Дніпропетровської, Київської, Полтавської, Тернопільської, Черкаської областей, державних архівів міст Києва та Севастополя, а також Державного архіву Архангельської області Російської Федерації.

Структурно книга поділяється на вступ, три розділи («Селянський повстанський рух у науково-пропагандистській літературі 1918 – середини 1920-х років», «Вивчення селянського повстанського руху в наукових та науково-популярних працях другої половини 1920-х – початку 1990-х років», «Селянський повстанський рух в новітній вітчизняній історіографії»), висновки, додатки, посилання, список використаних джерел і літератури, іменний і топографічний покажчики (останній дуже цінний з огляду на введений до наукового обігу великий список населених пунктів, де відзначався український повстанський рух).

Слід зазначити, що у вітчизняній історичній науці вперше комплексно досліджується українська історіографія 1918 – початку 2000-х рр. саме в контексті відображення в ній селянського повстанського руху 1917–1921 рр. Окрім того, виокремлено тенденції та наукову періодизацію української діаспори у вивченні даної проблеми. Слід відзначити не тільки наукову, а й суспільну актуальність висвітлення цієї теми, її важливе науково-теоретичне і прикладне значення для студіювання місця та ролі селянства в історії України початку ХХ ст. Своім науковим доробком В.Щербатюк поглиблює дослідження таких сучасних істориків, як В.Верстюк, В.Волковинський, В.Капелюшний, С.Кульчицький, Р.Подкур, В.Солдатенко та інших у тому, що селянська повстанська боротьба, з одного боку, вплинула на політику більшовиків в Україні у бік її тимчасової лібералізації, а з іншого – сприяла формуванню національної свідомості українців у новітню добу. Завершується монографія одним із висновків про те, що окремі аспекти повстанського руху українських селян усе ж залишаються недостатньо висвітленими, а в історичній науці ще до кінця не подолано стереотипи у характеристиці повстанства.

Працюючи над такою складною і досить масштабною темою, авторові не вдалося уникнути й певних упущень та помилок. Хоча історіографічний процес у праці висвітлено достатньо повно, однак розгляд джерельної бази подекуди подано на оглядовому рівні. Бажано було б давати оціночні характеристики досягнень зарубіжних дослідників та актуальність їхніх праць із погляду досягнень сучасної української історіографії. Також слід було залучити англійські праці фахівців з української діаспори. Досить

умовним видається поділ істориків на державників, соціалістів та націоналістів. Поза тим, автор подає самостійне й оригінальне бачення розвитку української історіографії селянського повстанського руху 1917–1921 рр. Таким чином, монографія В.Щербатюка має завершені й логічно обумовлені її структурою положення, а запропоновані висновки та узагальнення належним чином аргументовані. Отримані в результаті наполегливої пошукової та аналітичної роботи результати є науково обґрунтованими й розкривають особливості вітчизняного історіографічного процесу протягом 1918 – початку 2000-х рр. у висвітленні селянського повстанського руху в Україні 1917–1921 рр.

Т.В.Чухліб (Київ)